

Original Article

A Reflection on the Determination of the Concept of Investment in Intellectual Property Disputes under the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States (ICSID Convention), with a Glance at Iranian Law

Mohammad Javad Abdollahi^{*1} , Ehsan MoshkelGosha²

¹ Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law and Economics, Khomeini Shahr Branch, Islamic Azad University, Khomeini Shahr, Iran.

² Assistant Professor, Department of Law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

[10.22080/lps.2025.28825.1726](https://doi.org/10.22080/lps.2025.28825.1726)

Received:

April 12, 2025

Accepted:

August 4, 2025

Available online:

June 5, 2026

Keywords:

Intellectual property rights, ICSID, Objective criterion, Personal criterion, Iranian Law, Arbitration

Abstract

The ICSID Convention does not define the term "investment" in Article 25, which has led to divergent opinions among legal scholars and international investment arbitration tribunals regarding the concept of investment and its constituent elements. One of the most contentious issues is whether disputes related to intellectual property rights (IPRs) can be considered as involving an "investment" under the ICSID Convention. To address this key question—whether intellectual property-related claims, particularly those involving trademarks, can be classified as investments under the ICSID framework—the authors analyzed the interpretation of Article 25 of the ICSID Convention and the approaches taken by international investment arbitration tribunals in two landmark cases: Philip Morris v. Uruguay and Bridgestone v. Panama. This research, which employs a library-based method and a questionnaire survey, demonstrates that, under certain conditions, intellectual property rights—especially trademarks—can indeed be considered investments under the ICSID Convention. Specifically, if trademarks are actively used in a manner that generates income for the host state and contributes to its economic development, they may satisfy the criteria for an "investment" as interpreted by ICSID tribunals. Thus, the study concludes that intellectual property-related matters, particularly those involving trademarks, can be regarded as falling within the scope of investment contracts under the ICSID Convention.

***Corresponding Author:** Mohammad Javad Abdollahi

Address: Islamic Azad University, Khomeini Shahr, Iran.

Email: E_M_Abdollahi@ut.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

The ICSID Convention, as the most significant legal instrument in international investment arbitration, does not define the term "investment" in its Article 25. This omission has led to divergent interpretations among legal scholars and international investment arbitration tribunals regarding the definition of investment and its constituent elements. One of the most well-known cases examining investment criteria is *Salini v. Morocco*, which introduced the Salini test—a set of conditions used to determine whether an investment qualifies under the ICSID Convention. Among these conditions, the most debated is the requirement that an investment must contribute to the economic development of the host country—a criterion that has sparked considerable discussion in disputes related to intellectual property.

2. Results

Beyond the criteria established in the *Salini* case, legal scholars generally rely on two approaches to defining investment under Article 25 of the ICSID Convention: the objective criterion and the subjective criterion. The objective criterion—exemplified by the *Salini* requirements—recognizes an investment contract only if it meets specific predefined conditions. In contrast, the subjective criterion defines investment based on the terms of each Bilateral Investment Treaty (BIT), meaning that the interpretation of "investment" depends on the provisions of the applicable treaty.

An analysis of two significant intellectual property investment arbitration cases—*Philip Morris v. Uruguay*

and *Bridgestone v. Panama*—reveals that arbitral tribunals have classified intellectual property investments, specifically trademarks, as qualifying investments under the ICSID framework. In *Philip Morris v. Uruguay*, the tribunal emphasized that the term "investment" in Article 25(1) of the ICSID Convention should be interpreted broadly, avoiding restrictive definitions. The tribunal ruled that even if an investment does not meet *Salini's* economic development criterion, this does not necessarily preclude its recognition under ICSID. Consequently, the tribunal found no legal barrier to considering *Philip Morris's* trademark investments in Uruguay as valid ICSID-covered investments.

In response to the central research question—whether intellectual property-related claims, particularly those involving trademarks, constitute investment contracts under Article 25 of the ICSID Convention—this study is organized into four main sections.

1. The first section examines the concept of investment under Article 25 of the ICSID Convention and evaluates various methodologies for establishing what constitutes an investment.

2. The second section examines intellectual property rights and their importance for economic agents and inventors.

3. The third and fourth sections offer a detailed analysis of international investment arbitration rulings in the *Philip Morris v. Uruguay* and *Bridgestone v. Panama* cases.

3. Findings

Findings from this research, conducted using a library research methodology and note-taking techniques, indicate that,

alongside scholarly interpretations, investment arbitration jurisprudence has reinforced the notion that the definition of investment under Article 25 of the ICSID Convention is broad and applicable to intellectual property cases, particularly those involving trademarks.

Authors' Contributions

The authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All authors approved the

manuscript's content and agreed on all aspects of the work.

Acknowledgments

We are grateful to all individuals who provided scientific consultation for this paper.

Funding

There is no funding support available.

Conflict of Interest

There are no conflicts of interest.

علمی پژوهشی

تأملی بر چگونگی احراز مفهوم سرمایه‌گذاری در دعاوی مالکیت فکری بر مبنای کنوانسیون داوری ایکسید با نگاهی به حقوق ایران

محمد جواد عبداللہی^{۱*}، احسان مشکل گشا^۲

^۱ استادیار گروه حقوق، دانشکده حقوق و اقتصاد، واحد خمینی شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، خمینی شهر، ایران.

^۲ استادیار گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

 [10.22080/lps.2025.28825.1726](https://doi.org/10.22080/lps.2025.28825.1726)

چکیده

هر چند بررسی متون قانونی و مفاد برخی معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری در حقوق ایران؛ دلالت بر پذیرش مفهومی وسیع از سرمایه‌گذاری خارجی دارد؛ با این وجود کنوانسیون ایکسید تعریفی از واژه سرمایه‌گذاری در ماده ۲۵ خود ارائه نداده که این خلأ سبب تشتت آراء در میان حقوقدانان و محاکم داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی در خصوص مفهوم سرمایه‌گذاری و عناصر تشکیل دهنده آن شده است. یکی از مباحث بحث برانگیز در این خصوص، قابلیت یا عدم قابلیت تلقی موارد مرتبط با حقوق مالکیت فکری، به عنوان یک قرارداد متضمن سرمایه‌گذاری تحت کنوانسیون ایکسید است. از این جهت در پاسخ به این سوال کلیدی که آیا دعاوی مرتبط با مالکیت فکری و به طور خاص سرمایه‌گذاری‌های انجام شده به واسطه وجود علائم تجاری را می‌توان متضمن عناصر یک قرارداد سرمایه‌گذاری تلقی نمود، نویسندگان با روش کتابخانه‌ای و با ابزار فیش برداری به تحلیل نگرش‌های مرتبط با تفسیر ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید و همچنین رویه داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی در دو پرونده مشهور فیلیپ موریس بر علیه اروگوئه و بریجستون علیه پاناما پرداخته‌اند. مطالب ارائه شده در این پژوهش که با روش کتابخانه‌ای و با ابزار فیش برداری انجام شده نشان می‌دهد در فرض استفاده مثبت از علائم تجاری به سبب درآمد زایی آن برای کشور میزبان سرمایه و با توجه به گسترده مفهوم سرمایه‌گذاری در کنوانسیون ایکسید، می‌توانیم قائل به تحقق مفهوم قراردادهای سرمایه‌گذاری برای موارد مرتبط با حقوق مالکیت فکری شویم.

تاریخ دریافت:

۲۳ فروردین ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۱۳ مرداد ۱۴۰۴

تاریخ انتشار:

۱۵ خرداد ۱۴۰۵

کلیدواژه‌ها:

حقوق مالکیت فکری، کنوانسیون
ایکسید، معیار عینی، معیار
شخصی، حقوق ایران، داوری

* نویسنده مسئول: محمد جواد عبداللہی

آدرس: دانشگاه آزاد اسلامی، خمینی شهر، ایران.

ایمیل: E_m_abdollahi@ut.ac.ir

۱ مقدمه

همانطوریکه مسائل سرمایه‌گذاری برای کسانی که در زمینه مالکیت فکری فعال هستند، مباحثی جدید تلقی می‌شوند، مسائل مالکیت فکری نیز برای اشخاصی که در زمینه سرمایه‌گذاری فعال هستند، جذاب محسوب می‌شود. به عنوان مثال، کارشناسان حقوق سرمایه‌گذاری ممکن است در مورد پیچیدگی‌ها و تفاوت‌های موجود در قانون و سیاست‌های مرتبط با مالکیت فکری آگاهی کامل نداشته باشند. به همین ترتیب، کارشناسان حقوق مالکیت فکری نیز ممکن است با سنت و زبان منحصر به فرد قانون سرمایه‌گذاری، همانند تبیین مفهوم سرمایه‌گذاری، «مصادره مستقیم و غیرمستقیم اموال»^۱، «حداقل استانداردهای رفتاری»^۲، «رفتار منصفانه و عادلانه»^۳، «حفاظت و امنیت کامل»^۴ آشنایی چندانی نداشته باشند (Peter, ۲۰۱۷: ۸۷۸). در این خصوص به طور کلی یکی از مهم‌ترین مواردی که تحت حقوق سرمایه‌گذاری بین المللی در دعاوی مطروحه تحت داوری کنوانسیون ایکسید مطرح شده، چگونگی تلقی یک قرارداد، به عنوان یک قرارداد سرمایه‌گذاری است. در این خصوص با توجه به عدم تعریف مشخص از مفهوم سرمایه‌گذاری در ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید، رویه داوری سرمایه‌گذاری بین المللی در پرونده‌های متعدد، سعی در جبران این خلأ قانون‌گذاری نموده که یکی از مهم‌ترین پرونده‌ها در این زمینه، پرونده سالینی بر علیه دولت مراکش است که معیارهای ارائه شده در این پرونده، به معیار سالینی شهرت یافته است. معیار سالینی از بدو معرفی به جامعه داوری سرمایه‌گذاری بین

المللی تا کنون در پرونده‌های مختلف و از جمله در پرونده‌های مرتبط با حقوق مالکیت فکری مورد بحث واقع شده است. علاوه بر این حقوقدانان و رویه داوری سرمایه‌گذاری بین المللی از دو رویکرد حقوقی برای تحلیل مفهوم سرمایه‌گذاری تحت ماده ۲۵ کنوانسیون استفاده نموده‌اند که عبارتند از رویکرد شخصی و رویکرد عینی که هر کدام الزامات ویژه خود را دارد. نویسندگان به طور کلی در این پژوهش و در جهت پاسخ به پرسش اصلی تحقیق در چگونگی احراز مفهوم قراردادهای سرمایه‌گذاری در موارد مرتبط با حقوق مالکیت فکری و با تمرکز بر سرمایه‌گذاری‌های مرتبط با علائم تجاری، با تأکید بر رویه داوری سرمایه‌گذاری بین المللی تحت کنوانسیون ایکسید، مطالب مقاله را در ۴ بخش اصلی تنظیم نموده‌اند. در بخش اول مقاله نویسندگان به بررسی مفهوم سرمایه‌گذاری تحت ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید و تحلیل انواع روش‌های احراز سرمایه‌گذاری پرداخته‌اند. در بخش دوم مقاله نیز حقوق مالکیت فکری و کارکردهای مهم آن برای فعالان اقتصادی و مخترعین بررسی شده و در نهایت در بخش سوم و چهارم مقاله به بررسی و تحلیل رویه‌های داوری سرمایه‌گذاری در دو پرونده مشهور فیلیپ موریس بر علیه اروگوئه و بریجستون بر علیه پاناما و چگونگی تحقق مفهوم قراردادهای سرمایه‌گذاری در خصوص این دو پرونده مهم پرداخته شده است. مطالب ارائه شده در این پژوهش که با روش کتابخانه‌ای و با ابزار فیش برداری انجام شده نشان می‌دهد، در کنار تحلیل دیدگاه حقوقدانان، رویه داوری سرمایه‌گذاری بین المللی نشان

³ Fair and equitable treatment

⁴ Full protection and security

¹ Direct and indirect expropriation of property

² Minimum standard of treatment

می‌دهد، مفهوم سرمایه‌گذاری در ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید مفهومی موسع است که قابلیت تحقق در پرونده‌های مرتبط با حقوق مالکیت فکری، از جمله در پرونده‌های مرتبط با علائم تجاری را دارد.

۲ تبیین مفهوم سرمایه‌گذاری در

حقوق ایران و کنوانسیون ایکسید

حقوق کشورهای مختلف؛ از جمله کشور ایران تأکید مهم بر حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی در جنبه‌های مختلف داشته‌اند. در این خصوص حقوق ایران از یک طرف با الحاق به «کنوانسیون ۱۹۵۸ نیویورک راجع به شناسایی و اجرای آرای داوری خارجی»^۱ و از طرف دیگر با تصویب «قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی» سعی در ایجاد بسترهای حقوقی لازم و تأمین امنیت حقوقی برای سرمایه‌گذاران خارجی نموده است (انصاری مهباری و رئیس، ۱۳۹۷: ۵۹). قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی^۲، در سال ۱۳۸۰ تصویب شد که به نظر می‌رسد آخرین استانداردهای بین‌المللی سرمایه‌گذاری خارجی را می‌توان در این قانون مشاهده نمود. به موجب این قانون استانداردهایی نظیر رفتار برابر با سرمایه‌گذاری خارجی، تضمین سرمایه‌گذاری خارجی، تأمین مالی، حل اختلافات سرمایه‌گذار، منع مالیات مضاعف، و سایر مقررات حمایتی پیش‌بینی شده است (باغبان و همکاران، ۱۳۹۶: ۳). در مورد جنبه‌های مرتبط

با سرمایه‌گذاری‌های خارجی از جمله در زمینه حقوق مالکیت فکری؛ یک سوال مهم تبیین مفهوم سرمایه‌گذاری است. پاسخ به این سوال بسیار پیچیده است زیرا از یک طرف کنوانسیون ایکسید در داوری‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی (در ماده ۲۵) تعریفی از مفهوم سرمایه‌گذاری ارائه نداده است (Popa Tache, ۲۰۲۰: ۵۲) و از طرف دیگر اکثر معاهدات سرمایه‌گذاری بین‌المللی و همچنین برخی قوانین ملی همانند قانون ایران در تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی؛ تعریف گسترده‌ای از سرمایه‌گذاری‌ها ارائه داده‌اند. در این رابطه به طور مثال ماده ۱ از قانون مذکور در تعریف سرمایه‌گذار خارجی بیان می‌کند: «اشخاص حقیقی یا حقوقی غیر ایرانی و یا ایرانی با استفاده از سرمایه با منشأ خارجی که مجوز سرمایه‌گذاری موضوع ماده ۶ را اخذ نموده باشند». با مطالعه دقیق ماده مزبور چنین به نظر می‌رسد که این ماده با دقت خاصی تنظیم شده، زیرا صرف نظر از خارجی یا ایرانی بودن سرمایه‌گذار، به «خارجی بودن منشأ سرمایه» توجه نموده است؛ با این توضیح که اصولاً غرض از جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی، جذب سرمایه‌های خارجی می‌باشد. علاوه بر این بند ۱ از ماده ۱ قانون موافقت‌نامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری فدرال آلمان در تعریف سرمایه‌گذاری از یک مفهوم موسع بهره برده است. طبق بند مذکور، سرمایه‌گذاری خارجی عبارت است از هر نوع دارائی که به طور

۱. کنوانسیون ۱۹۵۸ نیویورک از دی ماه ۱۳۸۰ نسبت به ایران لازم‌الاجرا گردیده است.

۲. توجه ویژه به نقش سرمایه‌گذاری خارجی در برنامه‌های توسعه ایران نیز از اهمیت موضوع سرمایه‌گذاری خارجی از دیدگاه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران اقتصادی در ایران حکایت دارد. برای نمونه در

قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه برای تحقق رشد متوسط سالانه ۲۱/۴ درصدی در سرمایه‌گذاری، دولت مکلف گردیده است اقدامات لازم مبنی بر جذب متوسط سالانه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و قراردادهای مشارکتی خارجی به ترتیب تا پانزده و بیست میلیارد دلار را به عمل آورد (نائینی و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۱۴).

فرا تر از حقوق ایران در خصوص تعریف سرمایه گذاری تحت کنوانسیون ایکسید باید بیان کنیم بند ۱ ماده ی ۲۵ کنوانسیون مقرر می دارد که: «صلاحیت مرکز شامل همه اختلافات حقوقی که مستقیماً ناشی از سرمایه گذاری بین دولت های متعا هد (یا مؤسسات تابعه یا نمایندگی های آنها به وسیله آن دولت به مرکز معرفی شده باشد) و یک تبعه دولت متعا هد دیگر که طرفین آن کتباً موافقت به ارجاع آن به مرکز نموده باشند، خواهد بود». این سند به طور دقیق نه معنای اصطلاح «سرمایه گذاری» را بیان نموده است و نه مفهوم شرط «مستقیماً ناشی از سرمایه گذاری» را. در جریان مذاکرات تدوین پیش نویس این کنوانسیون مباحث بسیاری پیرامون درج مفهوم «سرمایه گذاری» مطرح شد. نخستین پیش نویس تعریف سرمایه گذاری را اینگونه بیان نمود: «طبق اهداف این بخش: «سرمایه گذاری» یعنی هرگونه به کارگیری پول یا سایر دارایی های دارای ارزش اقتصادی برای مدت زمان نامحدود، یا در صورت تعیین مدت زمان، برای مدت زمانی که کمتر از ۵ سال نباشد» (زمانی و درون پرور، ۱۳۹۴: ۹۹).

هر چند در نخستین پیش نویس تعریف فوق از سرمایه گذاری ارائه شده بود، با این وجود نسخه نهایی کنوانسیون فاقد هر گونه تعریفی از مفهوم سرمایه گذاری است. در خصوص چرایی عدم ارائه یک تعرف مشخص از واژه سرمایه گذاری تحت کنوانسیون ایکسید به عنوان کنوانسیون تخصصی در زمینه داوری سرمایه گذاری بین المللی باید بیان کنیم این کنوانسیون تعریفی از مفهوم سرمایه گذاری ارائه نداده که این عدم تعریف سبب تلاش های ناموفقی از سوی دانشمندان و محاکم داوری برای دستیابی به اجماع در مورد معنای مناسب برای

مستقیم یا غیر مستقیم توسط سرمایه گذاران یکی از طرف های متعا هد در قلمرو طرف متعا هد دیگر و بر طبق قوانین و مقررات طرف متعا هد دیگر به کار گرفته شود (بهبهانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۷۳۴).

در رابطه با پذیرش سرمایه گذاری های متضمن حقوق مالکیت فکری در حقوق ایران، علاوه بر اینکه به صراحت در بند د از ماده ۱ قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری به برخی از مصادیق مالکیت فکری همانند حق اختراع، دانش فنی، اسامی و علائم تجاری و خدمات تخصصی اشاره شده، لازم به ذکر است، همگام با حقوق اکثر کشورها اولاً چنانچه سرمایه فکری ویژگی های سرمایه خارجی طبق معاهدات بین المللی دوجانبه مربوطه بین کشور ایران با یک کشور دیگر را داشته باشد می تواند از حمایت های پیش بینی شده در معاهده مربوطه بهره مند شود و ثانیاً؛ چنانچه ویژگی های در نظر گرفته شده در قانون داخلی کشور میزبان (از جمله کشور ایران) را نیز داشته باشد، می تواند از امتیازات بیشتری طبق قانون داخلی کشور برخوردار شود. در این خصوص به طور مثال طبق بند د از ماده معاهده ۱ دو جانبه سرمایه گذاری ایران و چین مورخ ۱۳۸۳، صرف به کارگیری مالکیت فکری (صنعتی و معنوی) توسط سرمایه گذاری چینی در ایران موجب حمایت معاهده مذکور از این اموال خواهد شد و چنانچه این سرمایه گذاری طبق ماده ۲ قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری ایران مورخ ۱۳۸۰ مفید در عمران و آبادی و فعالیت تولیدی کشور باشد، مشمول حمایت های بیشتر مندرج در این قانون و آیین نامه اجرایی آن مورخ ۱۳۸۱ قرار خواهد گرفت (ضیایی و جوادی، ۱۳۹۸: ۱۳۳-۱۳۲).

از این جهت خلأ تعریف سرمایه گذاری در کنوانسیون ایکسید، تا حدودی می‌تواند عملاً در پرتو مفاد هر معاهده دو جانبه سرمایه گذاری، برطرف شده و در واقع تاحد زیادی نوعی استقلال عمل در معاهدات دوجانبه سرمایه گذاری، برای تعیین مفهوم و دامنه سرمایه گذاری خارجی در نظر گرفته شده است.

۲،۱ معیارهای تعریف سرمایه‌گذاری

همانطور که به آن اشاره شد، دیدگاه‌های متفاوتی در خصوص چرایی عدم تعریف اصطلاح «سرمایه‌گذاری» در کنوانسیون ایکسید وجود دارد. در خصوص چگونگی تعریف سرمایه‌گذاری در رویه داوری سرمایه‌گذاری بین المللی دو دیدگاه کلی وجود دارد که عبارتند از معیار ذهنی و معیار عینی که به بررسی آنها خواهیم پرداخت:

۲،۱،۱ معیار ذهنی

برخی از محاکم فقط بر معیار ذهنی، یعنی تعریف سرمایه‌گذاری در هر معاهده دوجانبه، در رابطه با احراز مفهوم سرمایه‌گذاری تمرکز نموده‌اند.^۵ طرفداران معیار ذهنی بر این باورند که عبارت «سرمایه‌گذاری» در بند ۱ ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید نه تنها فاقد یک معنی مستقل است، بلکه باید به طور ذهنی (یا شخصی) از سوی طرفین تعریف شود. به موجب این تئوری اگر دولت‌ها در معاهدات سرمایه‌گذاری خود، آشکارا توافق نمایند که یک معامله متضمن مفهوم سرمایه‌گذاری بین المللی است، این توافق مبنای صلاحیت ایکسید خواهد بود (ابراهیمی و سلطان زاده، ۱۳۹۳: ۸۹). در دیدگاه طرفداران این نظریه توجه به توافقات طرفین در معاهده

تعیین مفهوم «سرمایه‌گذاری» شده است (Okpe, ۱۳۴: ۲۰۱۷). در این خصوص به این مهم اشاره شده زمانی که امضاکنندگان، پیش‌نویس کنوانسیون ایکسید را تهیه کردند در عمل ترجیح دادند سرمایه‌گذاری را به عنوان یک اصطلاح تعریف نشده باقی گذارند (Grabowski, ۲۰۱۴: ۲۹۵). در خصوص چرایی این موضع برخی از نویسندگان بر این اعتقادند که عدم تعریف سرمایه‌گذاری در ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید اتفاقی نبوده، چرا که تا پایان مذاکرات مرتبط با کنوانسیون ایکسید، کشورها برداشت‌های متفاوتی از مفهوم «سرمایه‌گذاری» داشتند (Viñuales & Waibel, ۲۰۲۱: ۴۰) و از این جهت در خصوص یک تعرف واحد اتفاق نظری حاصل نشد. گروهی نیز بر این اعتقادند که این عدم تعریف در واقع در جهت در نظر گرفتن آزادی طرفین در تعیین اینکه کدام اختلافات را قصد دارند به حوزه قضایی ایکسید ارائه نمایند، صورت گرفته است (Schill et al., ۲۰۲۲: ۱۰۱). علاوه بر این معاهدات سرمایه‌گذاری دو جانبه معمولاً تعاریف گسترده‌ای از مفهوم سرمایه‌گذاری ارائه می‌دهند. در این خصوص به عنوان مثال، ماده ۹.۱ موافقت‌نامه TPP^۱ «سرمایه‌گذاری» را این گونه تعریف می‌نماید: «هر دارایی که یک سرمایه‌گذار مالک آن است و یا کنترل می‌کند، به طور مستقیم یا غیرمستقیم، دارای ویژگی‌های یک سرمایه‌گذاری؛ از جمله ویژگی‌هایی مانند مشارکت سرمایه یا سایر منابع^۲، انتظار سود یا منفعت^۳، یا فرض ریسک^۴ می‌باشد» (Yu, ۲۰۱۷: ۸۷۹).

^۵ See, Malaysian Historical Salvors v Malaysia, IC-SID Case No. ARB/05/10, Decision on the Application for Annulment (16 April 2009)

^۱ Trans-Pacific Partnership (TPP)

^۲ Capital or other resources

^۳ The expectation of gain or profit

^۴ Or the assumption of risk.

۲،۱،۲ معیار عینی

در مقابل رویکرد ذهنی، رویکرد عینی قرار دارد. بر مبنای این رویکرد برخی از محاکم تأکید بر اهمیت معیارهای عینی بر اساس بند ۱ ماده ۲۵ کنوانسیون ICSID، فراتر از تعریف ارائه شده برای سرمایه‌گذاری در معاهدات دو جانبه سرمایه‌گذاری؛ یا موافقت نامه سرمایه‌گذاری مربوطه^۲ دارند.^۳ این نگرش را می‌توان به عنوان رویکرد «معیارهای عینی»^۴ یا «محدودیت بیرونی»^۵ توصیف نمود که بر مبنای آن یک تعریف عینی و مستقل از سرمایه‌گذاری با هدف تأمین صلاحیت ایکسید وجود دارد. بر مبنای این نگرش عبارت سرمایه‌گذاری یک «معنی مستقل» دارد و «حدود بیرونی» (limits outer) بند ۱ ماده ۲۵ را ترسیم و معین می‌کند که هر معامله‌ای خارج از محدوده این مرزها قرار گیرد، صرفنظر از هرگونه توافقی که بین طرفین انجام شده باشد، از نوع سرمایه‌گذاری ایکسید تلقی نخواهد شد (ابراهیمی و سلطان زاده، ۱۳۹۳: ۸۹). لازم به ذکر است حتی برخی از محاکمی که تحت کنوانسیون ایکسید نیستند نیز رویکرد معیارهای عینی را اتخاذ نموده‌اند.^۶ در این خصوص

دوجانبه مربوطه، معیار اصلی برای احراز قرارداد سرمایه‌گذاری است که این روش متضمن رویکردی انعطاف‌پذیرتر و عمل‌گرایانه‌تر به معنای «سرمایه‌گذاری» به جای یک تعریف نسبتاً «مستقل» از سرمایه‌گذاری است. مطابق این دیدگاه، فقدان تعریف سرمایه‌گذاری در کنوانسیون ایکسید با اراده طرفین برطرف و در واقع تکمیل خواهد شد. آشکارترین نتیجه این رویکرد گنجاندن تعریف سرمایه‌گذاری در مفاد یک معاهده دوجانبه سرمایه‌گذاری است (Demir, ۲۰۱۵: ۴۳). ملاحظه رویه داوری سرمایه‌گذاری بین المللی نشان می‌دهد برخی از محاکم معیار ذهنی را پذیرفته‌اند^۱ (Waibel, ۲۰۲۱: ۴). بر مبنای این رویکرد بنابراین محاکمی که اعتقاد به رویکرد شخصی در تشخیص یک قرارداد سرمایه‌گذاری بین المللی دارند، اولویت را به مفاد معاهده دو جانبه مربوطه و تعریف ارائه شده از مفهوم و دامنه سرمایه‌گذاری قرار می‌دهند.

ICSID Case No. ARB/03/8, Award, (10 January 2005); LESI SpA v Algeria, ICSID Case No. ARB/05/3, Decision on Jurisdiction (12 July 2006); Jan de Nul NV v Egypt, ICSID Case No. ARB/04/13, Decision on Jurisdiction, (14 November 2005); Mitchell v Congo, ICSID Case No. ARB/99/7, Decision on the Application for Annulment of the Award, (1 November 2006); Phoenix Action v Czech Republic, ICSID Case No. ARB/06/5, Award, (15 April 2009); Saba Fakes v Turkey, ICSID Case No. ARB/07/20, Award, (14 July 2010); Quiborax v Bolivia, ICSID Case No. ARB/06/2, Decision on Jurisdiction, (27 September 2012).

⁴ objective criteria

⁵ outer limit

⁶ See, Romak v Uzbekistan, UNCITRAL, PCA Case No. AA280, Award, (26 November 2009) paras 205-

¹ referring to ATA Construction, Industrial and Trading Company v. Hashemite Kingdom of Jordan, ICSID Case No. ARB/08/2, Award (18 May 2010) [ATA v. Jordan], para. 111; Adel A Hamadi Al Tamimi v. Sultanate of Oman, ICSID Case No. ARB/11/33, Award (3 November 2015), paras. 275-280; Garanti Koza LLP v. Turkmenistan, ICSID Case No. ARB/11/20, Award (19 December 2016), paras. 235-242; Tethyan Copper Company v. Pakistan, ICSID Case No. ARB/12/1, Decision on Jurisdiction and Liability (10 November 2017), para. 571.

² International investment agreement (IIA)

³ See, Fedax v Venezuela, ICSID Case No.

ARB/96/3, Award on Jurisdiction, (11 July 1997); Salini v Morocco, ICSID Case No. ARB/00/4, Decision on Jurisdiction, (23 July 2001); Joy Mining v. Egypt, ICSID Case No. ARB/03/11, Award on Jurisdiction, (6 August 2004); LESI-Dipenta v Algeria,

خاصی دارد که طرفین نمی‌توانند با رضایت متقابل از آن چشم‌پوشی کنند و در این رابطه بیان کرد: «نمی‌توان چیزی را که الزامات عینی ماده ۲۵ کنوانسیون را برآورده نمی‌کند، به منظور تحصیل صلاحیت ایکسید نمی‌توان از طریق قرارداد یا معاهده به عنوان سرمایه‌گذاری در نظر گرفت»^۷ (Betancourt, ۲۰۱۴: ۴۳).

۲،۱،۳ اهمیت معیار سالینی بر ترویج معیار نوعی

کنوانسیون ایکسید هرچند هیچ تعریفی از سرمایه‌گذاری ارائه نمی‌دهد، اما به طور ضمنی یک مفهوم عینی از سرمایه‌گذاری که باید بر اساس معیارهای موسوم به آزمون سالینی شناسایی شود، مدنظر قرار داده است (Krajewski and Tamara Hoffmann, ۲۰۱۹: ۱۰۰). در این خصوص الزامات ارائه شده در پرونده سالینی بر علیه دولت مراکش^۸ که به معیار سالینی شهرت یافته؛ به عنوان یکی از مهم‌ترین مصادیق معیار عینی (Wang, ۲۰۱۴: ۱۶۴) محسوب شده که به تعیین قیودی مشخص برای احراز مفهوم سرمایه‌گذاری پرداخته است. معیارهای سالینی (با تغییراتی) امروزه به طور کلی پذیرفته شده و به طور اختیاری توسط اکثر محاکم داوری اعمال می‌شود (Brodlija and Ramić, ۲۰۲۵: ۱۰۳).

مطابق الزامات ارائه شده در این پرونده، برای تعیین اینکه آیا خواهان؛ یک سرمایه‌گذاری را انجام داده، باید چهار عنصر وجود داشته باشد که عبارتند از: «سهم پول»^۹ (قرارداد مورد نظر باید تعهد مالی داشته باشد)، مدت

پرونده MHS بر علیه^۱ Malasiya می‌تواند یک قدم مهم در جهت اتخاذ مفهوم سرمایه‌گذاری با رویکرد عینی محسوب شود (Paul Newcombe et al., ۲۰۱۱: ۲۳۰). در این پرونده داور با بررسی پرونده‌های قبلی ایکسید و با در نظر گرفتن ویژگی‌های سرمایه‌گذاری، روی یک آزمون پنج معیاری برای تعیین اینکه آیا قرارداد متضمن یک قرارداد «سرمایه‌گذاری» می‌باشد یا خیر، اتخاذ تصمیم نمود. این پنج عامل عبارت بودند از: (۱) منظم بودن سود و بازده؛^۲ (۲) کمک سرمایه‌گذار به کشور میزبان؛^۳ (۳) مدت قرارداد؛^۴ (۴) فرض وجود ریسک^۵ و در نهایت (۵) توسعه اقتصادی کشور میزبان^۶ (Given, ۲۰۱۹: ۳۴۹).

در رابطه با تصدیق معیار عینی در احراز قراردادهای سرمایه‌گذاری در پرونده جوی ماینینگ نیز دیوان داوری خاطرنشان کرد که هرچند کنوانسیون ایکسید تعریفی از سرمایه‌گذاری ارائه نمی‌دهد، اما این «به این معنی نیست که هر چیزی که طرفین به آن رضایت دهند، می‌تواند تحت کنوانسیون ایکسید به عنوان سرمایه‌گذاری واجد شرایط باشد» و آزادی طرفین در تعیین معنای سرمایه‌گذاری محدود است. مطابق نظر محکمه تمایز قراردادهای سرمایه‌گذاری از یک قرارداد فروش معمولی مهم است و حمایت معاهده‌ای فقط باید به سرمایه‌گذاری‌های مناسب تعلق گیرد. علاوه بر این محکمه معتقد بود که اصطلاح سرمایه‌گذاری الزامات

⁴ Duration of the contract

⁵ Assumption of risks

⁶ Economic development of the host State

⁷ Joy Mining vs. Egypt, para. 49-50.

⁸ Salini Construttori S.P.A. v. Kingdom of Morocco, ICSID Case No. ARB/00/4

⁹ A contribution of money

207. The objective criteria approach was however rejected by another non-ICSID tribunal in Flemingo v Poland, UNCITRAL, Award, (12 August 2016), para 298.

¹ Malaysian Historical Salvors, SDN, BHD v. Malaysia, ICSID Case No. ARB/05/10.

² Regularity of profit and return.

³ The investor's contribution to the host State.

در نهایت رأی به عدم صلاحیت خود داد^۵ (ابراهیمی و سلطان زاده، ۱۳۹۳: ۸۹).

پرونده دیگری که با الهام از معیار سالینی تأکید بر وجود الزاماتی مشخص در تطابق با معیار نوعی، برای احراز قراردادهای سرمایه گذاری بود، پرونده رومال بر علیه جمهوری ازبکستان است. در این رابطه، روماک به عنوان یک شرکت سوئیسی، در تجارت بین‌المللی غلات تخصص داشت. در سال ۱۹۹۶، روماک قراردادی برای تأمین گندم به جمهوری ازبکستان منعقد کرد. روماک مقدار گندم مورد نیاز را تحویل داد با این وجود ثمن کالاهای فروخته شده را دریافت نکرد و در نتیجه برای دریافت وجوه متعلق به خود، اقداماتی را آغاز نمود که بی‌نتیجه باقی ماند. در نتیجه در ۲۹ مارس ۲۰۰۶، روماک داوری آنسیترال^۶ را بر اساس معاهده سرمایه‌گذاری دوجانبه کنفدراسیون سوئیس و جمهوری ازبکستان در مورد ترویج و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری‌ها، مصوب ۱۹۹۳^۷ آغاز کرد. ازبکستان به صلاحیت دیوان داوری اعتراض کرد و از جمله دلایل اعتراض، این بود که روماک به عنوان مالک سرمایه‌گذاری تحت حمایت معاهده سرمایه‌گذاری دوجانبه تلقی نمی‌شود (Ngobeni, ۲۰۲۱: ۸).

در پرونده روماک بر علیه جمهوری ازبکستان در نهایت محکمه بیان کرد که اصطلاح «سرمایه‌گذاری» حتی تحت یک معاهده سرمایه‌گذاری بین‌المللی در یک

زمان معین^۱ (پروژه در بازه زمانی معینی انجام شود)، عنصر ریسک^۲ (سرمایه گذار باید در ریسک فعالیت اقتصادی شریک باشد)، و کمک به توسعه کشور میزبان سرمایه^۳ (Peters & Lohse, ۲۰۲۳: ۴۵۹). برخی نویسندگان بر این اعتقادند که رویکرد عینی از زمان صدور رأی سالینی بر علیه مراکش در سال ۲۰۱۱ به تدریج از طریق تعدادی از آرای داوری ساخته شده است (Tamse et al., ۲۰۱۷: ۳۴).

علاوه بر این به این مهم تأکید شده است که مطابق روش عینی، واژه سرمایه‌گذاری در بند ۱ از ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید، معنای محکم و قابل تشخیصی دارد که غالباً در تطابق با آنچه به عنوان معیار سالینی شناخته شده، می‌باشد (Cole, ۲۰۱۳: ۱۰) و از این جهت در مواردی که محاکم داوری صلاحیت خود را در رسیدگی به یک اختلاف (به دلیل عدم احراز وجود شرایط یک قرارداد سرمایه‌گذاری) رد کرده‌اند، چنین فرض شده که محکمه در عمل، یک روش عینی در پرتو معیار سالینی را اتخاذ کرده است (Nakajima, ۲۰۲۲: ۱۸۳). در این خصوص به طور مثال دیوان داوری در قضیه ماینینگ جوی که در آن اختلاف از یک قرارداد عرضه تجهیزات استخراج معدن با یک آژانس دولتی مصر ناشی شده بود، سرمایه‌گذاری طبق بند ۱ از ماده ۲۵ کنوانسیون را متشکل از چهار عنصر عینی مذکور در پرونده سالینی تلقی نمود که باید به طور همزمان وجود داشته باشند و

^۵ Malaysian Historical Salvors, SDN, BHD v. Malaysia (ICSID Case No. ARB/05/10), Award on Jurisdiction, 17 May 2007, para. 57.

^۶ UNCITRAL arbitration

^۷ Swiss Confederation and the Republic of Uzbekistan Bilateral Investment Treaty on the Promotion and the Reciprocal Protection of Investments of 1993

^۱ A certain duration

^۲ An element of risk

^۳ A contribution to the host State's development

^۴ Salini Costruttori S.p.A. and Italstrade S.p.A. v. Kingdom of Morocco, ICSID Case No. ARB/00/4, Decision on Jurisdiction, 52 (July 23, 2001).

داوری که تحت شمول کنوانسیون ایکسید قرار ندارد نیز یک معنای ذاتی دارد و این معنا «نباید هنگام بررسی فهرست مندرج در [تعریف سرمایه‌گذاری، در] معاهده دوجانبه سرمایه‌گذاری مربوطه نادیده گرفته شود»^۱.

لازم به ذکر است در برخی از پرونده‌ها محاکمی که از رویکرد عینی الهام گرفته‌اند، معمولاً هم بر تعریف ارائه شده از سرمایه‌گذاری در معاهده دوجانبه سرمایه‌گذاری یا موافقت نامه سرمایه‌گذاری بین‌المللی (معیارهای ذهنی) و هم بر معیارهای عینی تمرکز می‌کنند، بنابراین در عمل از آنچه آنرا «معیار دوگانه»^۲ نامیده‌اند، استفاده نموده‌اند.

برخی از نویسندگان همانند مورتنسون^۴ در ایراد به معیار عینی بیان کرده‌اند، رویکرد معیار عینی ناشی از درک نادرستی از فرآیندی است که ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید آنرا ایجاد کرده است. مورتنسون بر این عقیده است که «بهترین معنا برای اشاره نامحدود کنوانسیون به «سرمایه‌گذاری» این است که درهای کنوانسیون ایکسید به روی هر فعالیت یا دارایی اقتصادی معقولی باز گذاشته شده است». به گفته او، دولت‌ها می‌توانند از طریق رضایت دادن به داور در قراردادهای یا معاهدات دوجانبه مشخص کنند چه فعالیتی متضمن یک سرمایه‌گذاری است. از نظر مورتنسون، «رویکرد تاریخی به درستی ارزشمند بودن التزام محاکم بین‌المللی به قضاوت دولت‌های مستقل را نشان می‌دهد». البته هوانگ و

فونگ^۵ در این خصوص معتقدند «رضایت طرفین، مشروط به انطباق با اهداف کنوانسیون ایکسید، مبنای غالب برای احراز صلاحیت ایکسید (در رسیدگی به پرونده‌ها) خواهد بود». آنها برای تأیید این دیدگاه به بیانیه‌ای از آرون بروچس^۶ تکیه می‌کنند که بیان می‌کند اختیار دولت‌ها برای تعریف سرمایه‌گذاری نامحدود نیست و این اختیار «نمی‌تواند تا حدی که به وضوح با اهداف کنوانسیون (ایکسید) مغایرت دارد، اعمال شود»^۷. (Oke, ۲۰۲۰: ۴). در همین رابطه کریستوف شریور^۸ نیز بیان می‌کند «هیچ شکي وجود ندارد که خدمات مرکز (ایکسید) قابل دسترس برای هر اختلافی که اشخاص ممکن است به این مرکز ارائه دهند، نخواهد بود، هرچند روشن است که اختلافات عادی به وسیله صلاحیت مرکز پوشش داده نخواهند شد» (Viñuales & Waibel, ۵۶۶: ۲۰۲۱). هوانگ و فونگ همچنین خاطر نشان می‌کنند در حالی که محدودیت بیرونی در بند ۱ از ماده ۲۵ ایکسید تنها به سود دولت‌ها می‌باشد، با این وجود دولت‌ها می‌توانند مشخصاً از این محدودیت بیرونی صرف‌نظر نمایند (Oke, ۲۰۲۱: ۵۵) البته به نظر می‌رسد این صرف‌نظر کردن تا حدی است که با اهداف کنوانسیون ایکسید در تعارض نباشد، چرا که کنوانسیون شامل معاملات تجاری عادی، همانند قراردادهای فروش متعارف نمی‌شود (Lim, et al. ۲۰۲۱: ۲۸۲). بنابراین آنچنان که مبرهن است دیدگاه واحدی در خصوص اینکه کدام موضوعات را می‌توان به عنوان یک قرارداد

⁴ Mortenson

⁵ Hwang and Fong

⁶ Aron Broches

⁷ "Cannot be exercised to the point of being clearly inconsistent with the purposes of the [ICSID] Convention"

⁸ Christoph Schreuer

¹ cannot be ignored when considering the list contained in [the definition of investment within] the BIT'

² See Romak S.A. v The Republic of Uzbekistan, PCA Case No. AA280, Award, 26.11.2009, para. 180 and 188.

³ Dual test

است که شخص نسبت به نتایج، یافته‌ها و آثار فکری خود دارد. حقوق مالکیت فکری قلمرو وسیعی دارد و شامل هر چیزی می‌شود که زائیده فکر و ذهن آدمی است. مخلوق ذهن و فکر ممکن است به حوزه علم، هنر، صنعت یا تجارت تعلق داشته باشد. هرچند داشتن منشأ ذهنی، شرط قرار گرفتن در قلمرو حقوق مالکیت فکری است، ولی با این وجود، امروزه نظام‌های مالکیت فکری از موضوعاتی که منشأ ذهنی ندارند یا به سختی می‌توان آنها را ناشی از فعالیت ذهن دانست نیز حمایت می‌کنند، مواردی مانند لیست مشتریان و بازارهای فروش محصول که تاجر بر اثر تجربه و ممارست کسب می‌نماید (محمودی، ۱۳۹۱: ۹۷). حقوق مالکیت فکری در جهان امروز به جهت کاربرد بیش از حد آن، مرزهای جغرافیایی را شکسته و از حیث بین‌المللی اهمیت بسیار فراوانی یافته است و باعث تحولات عظیم علمی، فرهنگی، هنری، اکتشافی و اختراعی شده است (میر کریمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۳۶۹). در این خصوص نظام مالکیت فکری می‌تواند به کشورها کمک کند تا توانمندی‌ها و ظرفیت‌های خود را به عنوان ابزاری قدرتمند در رشد و اعتلای اقتصادی جامعه به کار گیرند (زاهدی و محمدی، ۱۳۹۴: ۹۱).

با توجه به اهمیت حقوق مرتبط با مالکیت فکری برای رشد و توسعه اقتصادهای ملی و بین‌المللی و ضرورت حمایت از حقوق صاحبان چنین حقوقی در بازارهای مالی و اقتصادی، مبانی و قواعد حقوق مالکیت فکری بسط و گسترش پیدا کرده است. در این خصوص معاهدات بین‌المللی همانند کنوانسیون نیویورک در شناسایی و اجرای آراء داوری خارجی و کنوانسیون ایکسید در داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی به خوبی

سرمایه‌گذاری تحت مقررات ایکسید محسوب نمود وجود ندارد، هر چند به طور مشخص و با توجه به احکام مندرج در بند ۱ از ماده ۲۵ کنوانسیون، شایسته است دعاوی تجاری ساده از شمول دعاوی سرمایه‌گذاری تحت کنوانسیون ایکسید خارج شوند. با این وجود در راستای تحلیل امکان طرح ادعاهای مرتبط با حقوق مالکیت فکری (به طور مشخص در رابطه حقوق ناشی از علائم تجاری) در داوری‌های تحت کنوانسیون ایکسید ضمن تبیین مفهوم حقوق مالکیت فکری با دیدگاهی کاربردی به بررسی رویه داوری سرمایه‌گذاری بین‌المللی در دو پرونده مشهور در این زمینه خواهیم پرداخت. در این خصوص مقدمتاً لازم به ذکر است که به صراحت قوانین ملی برخی از کشورها که در زمینه حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی وضع شده‌اند، سرمایه‌گذاری‌های مرتبط با حقوق مالکیت فکری را به صراحت در جرگه سرمایه‌گذاری‌های مشمول حمایت کشور میزبان سرمایه‌قرار داده‌اند. در این خصوص به طور مثال بند ۱ از ماده ۱ از قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی ایران، در تعریف سرمایه‌گذاری خارجی به ورود حق اختراع، دانش فنی، علائم تجاری و خدمات تخصصی به عنوان مصادیقی از حقوق مالکیت فکری اشاره کرده است.

۳ حقوق مالکیت فکری و

کارکردهای مهم آن برای فعالان

اقتصادی و مخترعین

امروزه حقوق مالکیت فکری دارای ارزشمند و اصلی در اقتصاد جهانی محسوب می‌شود (زاهدی و محمدی، ۱۴۰۱: ۵۱۸). به طور کلی حقوق مالکیت فکری، حقوقی

سرمایه‌گذاری تحت مقررات ایکسید، به تحلیل و بررسی دو پرونده مشهور در این زمینه خواهند پرداخت.

۴ تحلیل پرونده فیلیپ موریس بر علیه اروگوئه

پرونده فیلیپ موریس بر علیه اروگوئه یکی از اولین پرونده‌های است که در آن حقوق مالکیت فکری در حل و فصل اختلافات بین سرمایه‌گذار و دولت میزبان سرمایه تحلیل شده است. حقایق این پرونده مرتبط با یکی از صور حقوق مالکیت فکری یعنی مالکیت فکری مرتبط با علائم تجاری است (Geiger, ۲۰۲۰: ۶۰). در این پرونده فیلیپ موریس دادخواهی بر علیه دولت اروگوئه را در خصوص مخالفت با وضع قوانین دخیانیات توسط دولت اروگوئه آغاز نمود (Klopschinski & McGuire, ۲۰۲۴: ۲۷۰). محکمه در این رسیدگی می‌بایستی در مورد ادعاهایی بر علیه مقررات کشور میزبان؛ که به طرق مختلف استفاده از مارک‌های تنباکو را محدود می‌کرد، تصمیم‌گیری می‌نمود (Ruse-Khan & Metzger, ۲۰۲۲: ۱۳۴). این پرونده نقش مهمی در توسعه حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی داشته است (Carlevaris et al, ۲۰۲۴: ۳۰۷)، چرا که تصمیم اتخاذ شده در آن بر حق حاکمیت دولت‌ها در تنظیم مسائل مربوط به منافع عمومی^۱ مجدداً تأکید نمود و چنین بیان شد که اقدامات بهداشت عمومی^۲ به معنای سلب مالکیت و نقض رفتار منصفانه و عادلانه بر اساس قوانین سرمایه‌گذاری بین‌المللی تلقی نمی‌شود. در نتیجه این تصمیم، کشورها در عمل به اتخاذ چنین تدابیری در خصوص غذاها و نوشیدنی‌های ناسالم متمایل شدند که

تثبیت شده‌اند که چنین وضعیتی تضمین می‌کند سرمایه‌گذاران خارجی در زمینه حقوق مالکیت فکری، از یک مرجع قضاوتی مناسب در سطح بین‌المللی برخوردار هستند و البته می‌توانند با قطعیت نسبتاً بالایی احکام داوری بین‌المللی اجرایی شوند. دومین ملاحظه اینکه انعطاف‌پذیری رویه داوری به طرفین اجازه می‌دهد داورانی را با دانش فنی مناسب انتخاب کنند که این موضوع در بررسی تخصصی بسیاری از مسائل حقوق مالکیت فکری، الزامی‌کلیدی محسوب می‌شود. سومین مورد اینکه محرمانه بودن رویه داوری در مقایسه با محاکم دادگستری می‌تواند اطلاعات حساس مرتبط با دانش حقوق مالکیت فکری مربوطه (به طور مثال اطلاعات مرتبط با اختراع یک محصول) را به عنوان یکی از صور مالکیت فکری حفظ کند (Brightfield, ۲۰۲۳: ۱۰). بنابراین وجود حقوق مالکیت فکری و مکانیسم مناسب حل و فصل اختلافات، به ویژه در پرتو داوری‌های بین‌المللی، مزایای متعددی را برای صاحبان حقوق مالکیت فکری به همراه دارد. با این وجود پرسش اساسی این است که آیا در داوری‌های مرتبط با پرونده‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی تحت مقررات کنوانسیون ایکسید، دعاوی مرتبط با حقوق مالکیت فکری و به طور خاص حقوق مرتبط با علائم تجاری را می‌توان به عنوان یک موضوع واجد اوصاف قراردادهای سرمایه‌گذاری بین‌المللی تلقی نمود تا محاکم داوری تشکیل شده تحت مقررات ایکسید بتوانند به چنین پرونده‌هایی رسیدگی کنند؟ در راستای پاسخ به این سؤال، ضمن تأکید نویسندگان بر ماهیت متغیر مفهوم

² Public health measures

¹ Public Interest

این مهم نشان دهنده این است که در سطح جهانی، حرکتی به سمت سیستم حقوق مالکیت فکری نوین در زمینه سلامت ایجاد شد (Upreti, ۲۰۱۸: ۱).

علاوه بر این رأی صادره در پرونده فیلیپ موریس علیه اروگوئه به نحوی ارائه شد که نشان داد محدودیت‌های علائم تجاری و هشدارهای بهداشتی روی بسته بندی‌های سیگار، به منزله مصادره غیرمستقیم حقوق مالکیت فکری نیست؛ بلکه اقدامی معقول و توأم با حسن نیت در جهت حفظ نظم، سلامت و اخلاق جامعه محسوب می‌شود که باید از دامنه رفتارهای مستلزم جبران خسارت جدا شود؛ حتی اگر در عمل سبب ورود خسارت اقتصادی به سرمایه گذار شود (Kulick et al, ۲۰۲۴: ۲۴۲). در این پرونده محکمه به این نتیجه رسید که اقدامات اروگوئه در پای بندی این کشور به تعهدات داخلی و بین المللی آن در اتخاذ تدابیری با هدف حفظ و ارتقای سلامت مردم کشورش اروگوئه صورت گرفته است (Reinisch & Schill, ۲۰۲۳: ۲۰۲).

۴، ۱ تحلیل حقایق پرونده

بر اساس معاهده سازمان بهداشت جهانی، و با توجه به افزایش مصرف دخانیات و قرار گرفتن در معرض دود تنباکو که سبب ۱۵ درصد از کل مرگ و میر مردمان بالای ۳۰ سال در اروگوئه شده بود و هزینه اقتصادی آن ۱۵۰ میلیون دلار در سال برآورد می‌شد، کشور اروگوئه دو قانون را تصویب کرد: (الف) مقررات عرضه یکنواخت^۱ (SPR)، و (ب) مقررات هشدار هشدار^۲ (Upreti, ۲۰۱۸: ۱).

۳: ۲۰۱۸). مقرر هشتاد هشتاد مربوط به افزایش اندازه هشدارهای سلامت مندرج بر بسته بندی سیگارها در اروگوئه بود. به این صورت که در ماده نخست دستور شماره ۲۸۷/۰۰۹ ریاست جمهوری که در ژوئن ۲۰۰۹ منتشر و کمی بعد اجرایی شد، مقرر شده بود که این هشدارها بجای ۵۰٪، باید ۸۰٪ طرف‌های اصلی هر بسته بندی سیگار را پوشش دهند. الزام به عرضه یکنواخت نیز در ماده ۳ دستور شماره ۵۱۴ که توسط وزارت بهداشت و سلامت عمومی اروگوئه صادر شده بود و در فوریه ۲۰۰۹ اجرایی شد، قید گردید که به موجب آن هر برند سیگار صرفاً می‌توانست «یک نوع عرضه» داشته باشد و نباید از عبارات، خصوصیات یا هرگونه علائم توصیفی دیگر که متفاوت و یا متنوع هستند، استفاده کند. عبارت دیگر تمام محصولات تحت یک برند می‌بایست به شکل واحدی به بازار عرضه می‌شدند (فلاحی و جعفر زاده، ۱۴۰۲: ۲۵۶).

در این پرونده، فیلیپ موریس به عنوان مالک محصولات متعدد تنباکو، مجوز آن را به آبال، یک شرکت اروگوئه‌ای، که مستقیماً مالک ۱۰۰ درصد سهام آن بود، اعطاء نموده بود. اعتبار قانونی مقررات دولتی فوق، توسط فیلیپ موریس در دیوان عالی دادگستری اروگوئه^۳ (SCJ) مورد اعتراض قرار گرفت، اما این دعوا موفقیت آمیز نبود. به همین ترتیب، فیلیپ موریس در دادگاه اداری (Tribunal de la Contencioso Administrativo) نیز دعوایی را مطرح نمود که در این رسیدگی نیز موفق نشد. پس از پایان یافتن راه‌حل‌ها در سطح ملی، فیلیپ موریس مقررات فوق را به عنوان

² Presidential Decree No 287/009 (2009), Known as the “80/80 Regulation”.

³ Supreme Court of Justice of Uruguay (SCJ)

¹ The Single Presentation Regulation (SPR), (Single Presentation Regulation adopted through Ordinance 514 (18 August 2008).

نقض تعهدات اروگوئه، تحت معاهده دوجانبه سرمایه‌گذاری سوئیس-اروگوئه^۱ به چالش کشید که در نهایت پس از دو سال، محکمه رسیدگی کننده صلاحیت رسیدگی به این پرونده را پذیرفت (Nath Upreti, ۲۰۱۸: ۴). در این پرونده خواهان‌ها ادعا نمودند که اقدامات دولت اروگوئه در عمل سبب کاهش قابل توجه فروش آنها در کشور اروگوئه و همچنین محرومیت از حقوق مالکیت فکری، حسن شهرت و ارزش تجاری آنها و در نتیجه سبب سلب مالکیت شده و علاوه بر این نقض رفتار عادلانه و منصفانه محسوب می‌شود. در این رابطه خواهان‌ها این ادعا را مطرح نمودند که اقدامات دولت اروگوئه در تصویب قوانین فوق در عمل چهار تعهد که در موافقت نامه دوجانبه حمایت از سرمایه‌گذاری سوئیس و اروگوئه در نظر گرفته شده را نقض می‌نماید که عبارتند از: (الف) عدم ایجاد مانع برای مدیریت، استفاده، برخورداری، توسعه یا فروش سرمایه‌گذاری از طریق اقدامات غیرمعارف یا تبعیض آمیز (در نظر گرفته شده در ماده ۱.۳)؛ (ب) رفتار عادلانه و منصفانه با سرمایه‌گذاری خواهان‌ها (موضوع ماده ۲.۳)؛ (ج) خودداری از سلب مالکیت بجز در راستای منافع عمومی و در قبال پرداخت غرامت (موضوع ماده ۱.۵) و (د)؛ التزام به تعهدات اروگوئه در قبال سرمایه‌گذاری‌ها و به تعبیر خواهان‌ها، تعهدات مندرج در تریپس و کنوانسیون پاریس در خصوص حمایت از مالکیت صنعتی (مندرج در ماده ۱۱) (فلاحتی و جعفر زاده، ۱۴۰۲: ۲۵۷-۲۵۶). با توجه به موارد فوق فیلیپ موریس دو اقدام اتخاذ شده توسط دولت اروگوئه را به چالش کشید: (۱) «مقررات عرضه یکنواخت» که بر

مبنای آن برندهای دخانیات مجاز به فروش محصولات خود تنها با یک سبک بسته بندی شدند، بنابراین بسته‌بندی محصولات را به یک نوع محدود نمودند و (ب) «مقررات هشتاد هشتاد» که خواستار افزایش اندازه هشدارهای گرافیکی سلامت روی بسته‌های سیگار از ۵۰٪ به ۸۰٪ درصد شد. لازم به ذکر است اروگوئه اولین کشوری بود که اندازه این هشدارهای گرافیکی بهداشتی را به بیش از ۵۰ درصد افزایش داد (Halpern, ۲۰۱۹: ۱۳).

۴،۲ ادعای فقدان صلاحیت مطابق ماده ۲۵ و در پرتو معیارهای ارائه شده در پرونده سالینی

از آنجایی که دولت اروگوئه به عنوان بخشی از اقدامات نظارتی خود، قوانینی را برای علائم هشدارهای بهداشتی بر روی بسته بندی‌های سیگار اجرا نموده بود، این قوانین جدید در عمل منجر به وجود فضا و تنوع کمتری برای نشان‌دادن علائم تجاری روی بسته‌بندی‌های سیگار شد و در عمل استفاده از آنها را محدود می‌نمود. در نتیجه با توجه به اینکه فیلیپ موریس مالکیت و کنترل بسیاری از علائم تجاری را در اختیار داشت، این ادعا را مطرح کرد که با سرمایه‌گذاری‌های آنها، یعنی با علائم تجاری که خواهان‌ها مالک آن بودند، بدرفتاری شده است.

در مقابل اروگوئه در اعتراض خود و در جهت اعلام فقدان صلاحیت رسیدگی برای دیوان، با زیر سؤال بردن ماهیت علائم تجاری برای تلقی شدن به عنوان یک سرمایه‌گذاری، تحت ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید؛ که دقیقاً به معیار سالینی اشاره داشت، صلاحیت محکمه

¹ Switzerland-Uruguay BIT

مثبت را برای کشور میزبان ترویج نماید^۳ (Betancourt, ۲۰۱۴: ۴۰).

در رابطه با معیار کمک به توسعه اقتصادی کشور میزبان سرمایه، دولت اروگوئه در پرونده فیلیپ موریس استدلال نمود که فعالیت‌های فیلیپ موریس؛ حول محور علائم تجاری نه تنها به توسعه اروگوئه کمک نکرده، بلکه در عمل تأثیر منفی بر این کشور گذاشته است. در این خصوص اروگوئه بیان کرد تأثیر منفی سیگار بر سلامتی، منجر به پیامدهایی شده که سبب تضعیف هر چه بیشتر بهداشت و در نتیجه تأثیر منفی محض بر توسعه اقتصادی کشور اروگوئه داشته است. بنابراین، اروگوئه از دیوان درخواست کرد علائم تجاری فیلیپ موریس را به عنوان یک سرمایه‌گذاری تحت مقررات کنوانسیون ایکسید نپذیرد. این دیدگاه توسط محکمه دآوری تأیید نشد. دیوان در تجزیه و تحلیل خود اظهار داشت اصطلاح سرمایه‌گذاری در ماده ۲۵ (۱) باید به طور گسترده با «محدودیت‌های بیرونی» اصطلاح مورد استفاده و در جهت حذف تعاریف غیر منطقی توسط طرفین تفسیر شود. به گفته دیوان، حتی زمانی که مقدمه ایکسید برای تفسیر این اصطلاح استفاده می‌شود، زبان کلی ماده ۲۵، محدودیت‌هایی که می‌تواند از طریق بررسی معیار توسعه اقتصادی^۴ بر آن ایجاد شود را توجیه نمی‌کند. در نتیجه دیوان بیان کرد معنای عادی اصطلاح سرمایه‌گذاری در بند ۱ از ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید،

داوری را به چالش کشید. در این خصوص مبنای استدلال‌های دولت اروگوئه بر عدم موفقیت سرمایه‌گذاری توسط فیلیپ موریس از جهت عدم تحقق عامل «توسعه اقتصادی»، به عنوان یکی از معیارهای ارائه شده در پرونده سالینی متمرکز شده بود. لازم به ذکر است معیار توسعه اقتصادی در پرونده‌های متعدد مورد توجه قرار گرفته شده است. در این خصوص به طور مثال در پرونده CSOB نیز چنین نتیجه گیری شد که سرمایه گذاری باید تأثیر مثبتی بر توسعه کشور میزبان داشته باشد. دیوان دآوری در این پرونده بیان کرد عبارات موجود در مقدمه کنوانسیون «این استنباط را مجاز می‌داند که یک معامله بین المللی که با مشارکت (طرفین) برای کمک به ارتقای توسعه اقتصادی یک دولت متعاقد طراحی شده، (تنها) می‌تواند به عنوان یک قرارداد سرمایه گذاری تلقی شود» (عبداللهی و کریمی، ۱۴۰۳: ۱۵۲).

علاوه بر مورد فوق در پرونده نجات‌دهندگان آثار تاریخی مالزی^۲، این اعتقاد وجود داشت که اگر تفسیر کنوانسیون ایکسید رویکردی غایت‌گرایانه داشته باشد، سرمایه‌گذاری باید «به گونه‌ای تفسیر شود که (در عمل) همکاری و توسعه اقتصادی فرامرزی را تشویق، تسهیل و ارتقا بخشد». در این پرونده دیوان دآوری ایکسید در نهایت به این نتیجه رسید که «سرمایه گذاری» باید به عنوان فعالیتی تفسیر شود که به نوعی توسعه اقتصادی

^۴ یکی از مهم‌ترین معیارهای ارائه شده در پرونده سالینی برای تلقی یک قرارداد به عنوان یک قرارداد سرمایه‌گذاری، معیار توسعه اقتصادی کشور میزبان و در واقع تأثیر سرمایه‌گذاری خارجی بر توسعه اقتصادی کشور میزبان است.

^۱ Ceskoslovenska obchodni banka, a.s. v Slovak Republic, Decision of the Tribunal on Objections to Jurisdiction, ICSID Case No. ARB/97/4, (May 24, 1999), 64 (hereinafter Ceskoslovenska obchodni banka).

^۲ Malaysian Historical Salvors vs. Malaysia

^۳ Malaysian Historical Salvors vs. Malaysia., para. 66-68.

از این جهت تلقی نمی‌شود که فقدان یکی از این عناصر، دلالت بر عدم وجود صلاحیت محکمه داوری داشته باشد» (۹۲: ۲۰۲۲، Upreti). در این راستا بیان شد معیارهای ارائه شده در پرونده سالینی، ویژگی‌های معمول سرمایه‌گذاری‌های تحت کنوانسیون ایکسید هستند، نه اینکه به منزله «مجموعه‌ای از الزامات قانونی اجباری» تلقی شوند. از این جهت، این معیارها ممکن است در شناسایی یا حذف موارد افراطی در یک سرمایه‌گذاری کمک کنند اما آنها در عمل نمی‌توانند مفهوم گسترده و انعطاف‌پذیر سرمایه‌گذاری تحت کنوانسیون ایکسید را تا حدی که توسط معاهده مربوطه محدود نشده، نقض کنند (۱۲۷۱: ۲۰۲۴، Günarslan).

دیوان داوری سپس به تجزیه و تحلیل عامل «توسعه اقتصادی» پرداخت و مشکل تعیین و اندازه‌گیری سهم سرمایه‌گذار در توسعه اقتصادی کشور میزبان را بررسی نمود. در این خصوص، دیوان با تکیه بر رویه قضایی ایکسید بیان داشت برای اتخاذ چنین تصمیمی باید در یک تحلیل علی-مقایسه‌ای (پس‌رویدادی)^۲ شرکت کند. این تحلیل شامل «ارزیابی آزمون‌های تعقیبی یا پست هوک^۳ در ارزیابی‌های تجاری، اقتصادی، مالی و/یا سیاست‌هایی است که موجب فعالیت‌های شاکی شده» که دیوان آن را به‌عنوان «حدس دوم^۴» و آنچه معمولاً برای استفاده در دادگاه «مناسب نیست^۵»، ارزیابی نمود. دیوان داوری در موافقت با دیدگاه حمایت شده در پرونده پی کاسادو علیه دولت شیلی، تحلیل‌ها را ادامه داد. در این خصوص لازم به ذکر است محکمه پی کاسادو، مقدمه کنوانسیون ایکسید را به گونه‌ای تفسیر نمود که در نهایت به این

هنگامی که در پرتو اهداف کنوانسیون تفسیر می‌شود، به معنای گسترده آن اشاره دارد که هدف آن تنها حذف فعالیت‌های اقتصادی که «در مفهوم سرمایه‌گذاری نمی‌گنجد»؛ می‌باشد (۷۴۴: ۲۰۲۰، Stepanov).

بنابراین محکمه دریافت اثبات اینکه یک سرمایه‌گذاری برای یک کشور مفید بوده یا خیر می‌تواند بدون از دست دادن کیفیت چنین فعالیتی به عنوان یک سرمایه‌گذاری بررسی شود و علاوه بر این هرچند با ملاحظات مربوط به توسعه اقتصادی دولت میزبان مرتبط است، با این وجود این معیار به عنصر سازنده مفهوم سرمایه‌گذاری (در پرونده‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی) تبدیل نشده است (۲۰۱۸: Toebes & Luca Burci, ۱۷۲).

سپس دیوان در تحلیل‌های خود به معیار سالینی پرداخت. در این خصوص در ابتدا این سؤال مطرح شد که آیا مبنایی برای استفاده از معیار سالینی برای تفسیر بند ۱ از ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید، با در نظر گرفتن این مهم که این معیار به یک امر ثابت حقوقی تبدیل نشده؛ که اعمال آن را الزامی کند، وجود دارد؟ علاوه بر این، حتی در فرض اعمال این معیار، دیوان داوری معتقد بود الزامات معیار سالینی نباید به عنوان «الزامات حقوقی اجباری^۱» در نظر گرفته شوند، بلکه به عنوان ویژگی‌های معمول یک سرمایه‌گذاری می‌تواند تلقی شود (۷۴۵: ۲۰۲۰، Stepanov).

در این خصوص دیوان داوری تأکید نمود «چهار قید بیان شده در معیار سالینی به منزله وجود الزامات قضایی

³ Post-hoc

⁴ Second guessing

⁵ Not [be] appropriate

¹ “Consequence and not a condition of the investment.”

² Post facto analysis

تولید کننده تایر و محصولات لاستیکی است، یک شبکه شرکتی پیچیده را ایجاد نمود که شرکت‌های تابعه آن، دارای علائم تجاری در آمریکای مرکزی بودند و از جمله در پاناما مجوز فعالیت داشتند و به کسب و کار مشغول بودند. حقایق پرونده مربوط به مخالفت ناموفق مرتبط با علامت تجاری از طرف بریجستون بر علیه یکی از رقبای تجاریش بود. هرچند بریجستون در دادگاه‌های بدوی موفق به تحصیل رأی شده بود، در نهایت دادگاه عالی پاناما به ضرر او رأی صادر کرد. علاوه بر شکست در این پرونده، بریجستون به پرداخت غرامت برای خسارات تجاری که رقیب در جریان دادرسی متحمل شده بود، نیز محکوم شد.

نمایش نامطلوب در دادگاه پاناما و بریجستون، باعث شد بریجستون از طریق شرکت‌های تابعه خود، ادعا کند که تصمیم دادگاه تأثیر منفی طولانی مدتی بر امکان استفاده از علائم تجاری و مجوزهای علامت تجاری بریجستون خواهد داشت و در عمل سبب کم ارزش شدن آنها خواهد شد. بریجستون همچنین تأکید کرد که حقوق آنها به عنوان یک سرمایه گذار خارجی، بر اساس موافقتنامه ارتقای تجارت ایالات متحده و پاناما (TPR) شکل گرفته و باید حمایت شود (Stepanov, ۲۰۲۰: ۷۴۵). دولت پاناما به عنوان خواننده پرونده با این وجود کیفیت سرمایه‌گذاری مربوط به علامت تجاری خواهان را (به عنوان یکی از صور مالکیت فکری) به چالش کشید (Capaldo, ۲۰۱۹: ۷۹۵).

نتیجه رسید که «کنوانسیون با حمایت از سرمایه‌گذاری‌ها، توسعه کشور میزبان را تسهیل می‌کند» و از این رو، مشارکت در توسعه اقتصادی را به عنوان «نتیجه و نه شرط سرمایه‌گذاری» تلقی نمود.

با اتخاذ چنین رویکردی مفهوم توسعه اقتصادی، اساساً به عنوان «عنصری سازنده در مفهوم سرمایه‌گذاری» تلقی نمی‌شود.

در نهایت با جمع‌بندی یافته‌های خود، دیوان داوری به این نتیجه رسید که هیچ توجیهی برای حذف فعالیت‌های فیلیپ موریس با محوریت علائم تجاری آنها به عنوان سرمایه‌گذاری، با توجه به اینکه سایر قیود معیار سالیانی احتمالاً محقق شده، وجود ندارد (Stepanov, ۲۰۲۰: ۷۴۵). علاوه بر این بیان کرد هیچ گونه سلب مالکیتی از سرمایه گذار صورت نگرفته، «چرا که خواهان‌ها همچنان از سرمایه‌گذاری خود در اروگوئه بازده قابل توجهی کسب می‌کنند»^۱ و علاوه بر این در این پرونده هیچ استدلال قانع کننده‌ای مبنی بر نقض هر گونه انتظار مشروع^۲ یا سوء استفاده از رفتار منصفانه و عادلانه نیز ارائه نشده است (Taslim, ۲۰۱۹: ۱۲).

۵ پرونده بریجستون علیه پاناما^۳

یکی دیگر از پرونده‌های که در آن به موضوع علائم تجاری پرداخته شده، پرونده بریجستون علیه پاناما تحت موافقتنامه ارتقای تجارت ایالات متحده و پاناما، (۲۸ ژوئن ۲۰۰۷)^۴ می‌باشد. در این پرونده بریجستون که یک

⁴ Bridgestone v. Panama, § 1; United States-Panama Trade Promotion Agreement, Pan.-U.S., June 28, 2007 (hereinafter US-Panama TPA), <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/panama-tpa/final-text>.

¹ "Since Claimants continue to reap significant returns on their investment in Uruguay".

² Legitimate expectation

³ Bridgestone v Panama

در این پرونده، محکمه دریافت که «صرف ثبت یک علامت تجاری در یک کشور» یک سرمایه‌گذاری نیست، زیرا منفعتی برای کشور میزبان سرمایه به همراه ندارد. با این حال، بهره‌برداری از تولید، تبلیغ و فروش کالاهایی که دارای علامت هستند را به عنوان سرمایه‌گذاری پذیرفت، زیرا این فعالیت‌ها متضمن تخصیص منابع برای ترویج خدمات و گارانتی محصولات دارای علامت تجاری بوده و از طریق پرداخت مالیات‌های وضع شده بر فروش کالاها، به اقتصاد دولت میزبان عملاً سود می‌رساند (Moerland et al., ۲۰۲۱: ۲۰۰). دولت پاناما با این وجود در مقام دفاع چندین ایراد قضایی از جمله در رابطه با دلایل موضوعی^۱ (دعای که دیوان داوری می‌تواند به آنها رسیدگی کند) را مطرح کرد. تعدادی از موضوعات مرتبط با یکدیگر نیز زیربنای اعتراضات دولت پاناما بودند و می‌توان آنها را در دو سؤال اساسی خلاصه کرد. اول اینکه آیا و تحت چه شرایطی علامت تجاری یک سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود؟ دوم، آیا و تحت چه شرایطی لیسانس علامت تجاری^۲ یک سرمایه‌گذاری تلقی می‌شود؟ (Ivan Stepanov, ۲۰۲۰: ۷۴۵).

برجیستون در این خصوص ادعا کرد سرمایه‌گذاری اصلی که توسط آن انجام شده لیسانس علامت تجاری BRIDGESTONE و همچنین FIRESTONE است که به برجیستون امکان استفاده، تولید، فروش و توزیع محصولات را می‌دهد و از این جهت، باید به عنوان یک سرمایه‌گذاری بر اساس TPA ایالات متحده و پاناما بر اساس بند ۱ ماده ۲۵ کنوانسیون سرمایه‌گذاری ایکسید

واجد شرایط سرمایه‌گذاری تلقی شود. با استناد به تصمیمات اتخاذ شده در داوری‌های قبلی، برجیستون به دیوان توصیه کرد تعریف سرمایه‌گذاری تحت TPA و کنوانسیون ایکسید باید با هم درک شوند؛ تا معنای گسترده‌ای به تعریف سرمایه‌گذاری بدهد. برجیستون همچنین تأکید کرد حق پرداخت حق امتیازها و علائم تجاری، در دامنه تعریف ارائه شده در ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید قرار می‌گیرد^۳ (Nath Upreti, ۲۰۱۸: ۲).

به طور کلی در این خصوص به نظر می‌آید وقتی از علامت تجاری به طور مثبت استفاده شود، می‌توان از وقوع یک سرمایه‌گذاری سخن گفت. در این خصوص باید به این مهم توجه داشته باشیم که استفاده مثبت از یک علامت تجاری، ناگزیر مستلزم مشارکت دارنده علامت تجاری در برخی از فعالیت‌های اقتصادی است. در چنین مواردی، علامت تجاری برای ساخت، تبلیغ و فروش محصولات دارای علامت تجاری به کار گرفته می‌شود. این فعالیت‌ها معمولاً نیازمند مشارکت برخی منابع مالی از ناحیه سرمایه‌گذار هستند. از این جهت دیوان داوری اعلام کرد فعالیت‌های اقتصادی که به موجب آن علامت تجاری از طریق تحریک فعالیت‌های اقتصادی بیشتر همانند فروش کالاهای دارای علامت تجاری، ارائه خدمات پس از فروش و همچنین کمک به دولت میزبان از طریق پرداخت مالیات صورت می‌گیرد، نقش اساسی در کمک به اقتصاد داخلی دولت میزبان سرمایه دارد. در نتیجه دیوان داوری به این نتیجه رسید که علامت تجاری از یک حق صرفاً انحصاری به دارایی

³ Bridgestone v Panama Decision on Expedited Objections, para. 143.

¹ Ratione materiae

² Trademarks Licence

بین المللی نمی‌باشد، با این وجود، تحلیل‌های ارائه شده در پرونده برجستون بر علیه پاناما نشان داد که در فرض استفاده مثبت و فعالانه از حق امتیاز علائم تجاری به عنوان یکی از مصادیق حقوق مالکیت فکری، تحقق عناصر پرونده سالینی و به طور خاص معیار کمک به توسعه اقتصادی کشور میزبان به سبب درآمد سازی قابل توجه مرتبط با استفاده از علائم تجاری و نقشی که این درآمدها در توسعه داخلی کشور پاناما دارد، امکانپذیر است.

در پرونده فیلیپ موریس بر علیه اروگوئه نیز تحلیل‌های ارائه شده از سوی دیوان داوری مؤید آن است که اصطلاح سرمایه‌گذاری در ماده ۲۵ (۱) باید به طور گسترده و در جهت حذف تعاریف غیر منطقی از سرمایه‌گذاری توسط طرفین تفسیر شود و از این جهت معنای عادی اصطلاح سرمایه‌گذاری در بند ۱ از ماده ۲۵ کنوانسیون ایکسید، هنگامی که در پرتو اهداف کنوانسیون تفسیر می‌شود، به معنای گسترده آن اشاره دارد که هدف آن تنها حذف فعالیت‌های اقتصادی که «در مفهوم سرمایه‌گذاری نمی‌گنجد»، است و از این جهت حتی در فرض عدم تحقق عنصر کمک به توسعه اقتصادی کشور میزبان نیز ممانعتی در تلقی یک قرارداد سرمایه‌گذاری همانند سرمایه‌گذاری‌های انجام شده توسط فیلیپ موریس در زمینه علائم تجاری در کشور اروگوئه وجود ندارد.

چنین موضعی با دیدگاه قانونگذار در حقوق ایران نیز تطبیق دارد زیرا بررسی حکم مندرج در ماده ۱ از قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی و همچنین بند ۱ از ماده ۱ موافقت نامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری بین دولت جمهوری اسلامی

شایسته حمایت از سرمایه‌گذاری تبدیل شده، چرا که استفاده مثبت از یک علامت تجاری به طور کلی ویژگی‌های یک سرمایه‌گذاری از جمله کمک به توسعه اقتصادی کشور میزبان را نشان می‌دهد. محکمه داوری بنابراین به طور خلاصه اما قاطعانه بیان کرد مجوزهای علائم تجاری در صورتی که به همان شیوه علامت تجاری مورد استفاده قرار گیرند، یک سرمایه‌گذاری محسوب می‌شوند (Stepanov, ۲۰۲۰: ۷۴۶).

۶ نتیجه‌گیری

یکی از مهم‌ترین جلوه‌های سرمایه‌گذاری در دهه‌های اخیر، سرمایه‌گذاری‌های مرتبط با حقوق مالکیت فکری، از جمله در رابطه با دارندگان علائم تجاری است که با توجه به تحلیل‌های ارائه شده در پرونده‌های مختلف در زمینه داوری سرمایه‌گذاری بین المللی می‌تواند در فرض استفاده مثبت و فعالانه از علائم تجاری، واجد وصف یک قرارداد سرمایه‌گذاری تحت مقررات کنوانسیون ایکسید و به طور مشخص ماده ۲۵ کنوانسیون باشد. در این زمینه باید خاطر نشان کنیم هر چند کنوانسیون ایکسید تعریفی از واژه سرمایه‌گذاری در ماده ۲۵ ارائه نداده و در مواجهه با این وضعیت، نویسندگان حقوقی با دو رویکرد عینی و شخصی به تحلیل شرایط احراز یک قرارداد سرمایه‌گذاری پرداخته‌اند، با این وجود معیارهای ارائه شده در پرونده سالینی به عنوان یکی از مصادیق رویکرد عینی به تعریف سرمایه‌گذاری، تا حدودی از ابهامات موجود در ماده ۲۵ کنوانسیون کاسته است. در این خصوص هرچند برخی از نویسندگان بر این اعتقادند که معیارهای ارائه شده در پرونده سالینی، از جمله معیار کمک به توسعه اقتصادی کشور میزبان سرمایه، یک قید الزام آور برای تحقق مفهوم قراردادهای سرمایه‌گذاری

ایران و دولت جمهوری فدران آلمان دلالت بر اتخاذ دیدگاه وسیع از مفهوم سرمایه گذاری بین المللی در حقوق داخلی دارد که اتخاذ چنین دیدگاهی از طرف قانونگذار ایرانی نیز با هدف کمک به تسهیل و تشویق سرمایه گذار خارجی صورت پذیرفته است. در رابطه با حقوق ایران لازم به ذکر است از آنجایی که کشور ما به کنوانسیون حل اختلافات سرمایه گذاری (ایکسید) ملحق نشده است، لهذا امکان تطبیق دقیق شرایط پرونده‌های ایکسید با رویه داخلی به آسانی میسر نمی‌باشد. با این وجود نظر به اتخاذ دیدگاه موسع از تعریف سرمایه گذاری خارجی در حقوق ایران، رویه داوری‌های بین المللی مرتبط با سرمایه گذاری‌های مرتبط با مالکیت فکری می‌تواند منبعی ارزشمند در ارزیابی و چگونگی تحلیل قراردادهای سرمایه گذاری در این حوزه باشد.

آنچه مبرهن است و از آنجایی که بسیاری از کشورهای جهان به کنوانسیون ایکسید پیوسته‌اند و اینکه یکی از مهم‌ترین و ارزشمندترین صور سرمایه گذاری خارجی، در زمینه‌های مرتبط با مالکیت فکری است، پیوستن ایران به این کنوانسیون (با در نظر گرفتن برخی ملاحظات همانند حق شرط‌های پیش‌بینی شده در کنوانسیون) نه تنها از لحاظ حقوقی سبب بهره مند شدن از ادبیات غنی حقوقی در این زمینه می‌شود؛ بلکه سبب تسهیل سرمایه گذاری‌های خارجی در ایران به سبب دسترسی آسان سرمایه گذاران به کنوانسیون ایکسید خواهد شد. لازم به ذکر است برخی از کشورها با اعمال شروط خاصی به کنوانسیون ایکسید ملحق شده‌اند تا بتوانند در شرایطی که از مزایای آن بهره‌مند می‌شوند، در عین حال، از حاکمیت ملی خود نیز محافظت کنند.

منابع

- Abdollahi, Mohammad Javad, Karimi, Mohammad. (2025). An analysis on the criterion "Assistance to the economic development of the host state" for realizing the concept of investment contracts under the ICSID Arbitration Convention, Encyclopedia of Economic Law Journal, Volume 31, Issue 26, pp.146-161. **[In Persian]**
- Ansari Mahyari, Alireza, Raisi, Leila (2018), International Standards of Foreign Investment Protection, Encyclopedia of Economics Law journal, Volume 25, Issue 14 - Serial Number 14, pp. 47-88. **[In Persian]**
- Baghban, Rahim, Ghanbari Jahromi, Mohammad Jafar, Bagheri, Mahmoud (2017), Protective Aspects of Iranian Law on Foreign Direct Investment and a Comparative Study with International Standards, International Legal Research, Article 1, Volume 10, Number 36, pp. 1-24. **[In Persian]**
- Behbahani, Mohammad Rahim, Ensafi Azar, Behnam, Farrokhi, Zohreh (2019), Studying the position and role of the law encouraging and supporting Iran's foreign investment in foreign exchange transfers within the framework of international investment law, Iranian Quarterly Journal of Political Sociology, Year 3, Issue (4), pp. 2750-2731. **[In Persian]**
- Betancourt, Teresita (2014). When May Foreign Investors Lose the Protection of Investment Treaties Due to Misconduct?, PluriCourts Research Paper No. 14-11, University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2014-12, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2433578> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2433578>, pp.1-80.
- Brightfield, M. (2023). Competing Interests and Obligations: Indirect Expropriation and Intellectual Property Rights LLM Thesis in International and European Law Track: International Trade and Investment Law Supervisor: Nikos Lavranos, University of Amsterdam.
- Ramić, Armela, Brodlija, Fahira. (2025). International Investment Law and Dispute Resolution in the Western Balkans Regional Prospects for a European Future, Netherlands, Brill.
- Capaldo, G.Z. (2019). The Global Community Yearbook of International Law and Jurisprudence 2018, Oxford University Press, USA, Incorporated.
- Carlevaris, Andrea; Crivellaro, Antonio; Beatrice Deli, Maria; Benedettelli Massimo, (2024). Arbitration as Balanced Administration of Justice Essays In Honour of Piero Bernardini, Netherlands, Brill.
- Cole, T. (2013). The Structure of Investment Arbitration. New York, Taylor & Francis.
- Demir, Berk. (2015). The Notion of 'Investment' in International Investment Law, Turkish Commercial Law Review 41, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2579247>, pp.41-50
- Ebrahimi, Seyed Nasrollah, Soltanzadeh, Sajad. (2014). The Concept of Investment in Arbitration Precedent of the International Center for Settlement of Investment Disputes (ICSID), Volume 31, Issue 50, pp. 77-108. **[In Persian]**

- Falahati, S.; Jafarzadeh, M. (2013). Lessons from the Philip Morris v. Uruguay Case on the Necessity of Changing the Approach of Iran's Investment Treaties to Expropriation of Intellectual Property Owners. *Public Law Research*, Vol. 25, pp. 88-95. **[In Persian]**
- Geiger, C. (2019). Intellectual Property and Investment Law: An Introduction, Center for International Intellectual Property Studies Research Paper No. 2019-10.
- Given, J. (2019). Malaysia Historical Salvors Revisited. 42 *Loy. L.A. Int'l & Comp. L. Rev.* Vol. 345, pp. 108.
- Grabowski, A. (2014). The Definition of Investment under the ICSID Convention: A Defense of Salini. *Chicago Journal of International Law*, Vol. 15.
- Günarslan, B.F. (2024). Protection of IP Rights as an Investment, *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*, Vol. 73, pp. 1255-1292.
- Halpern, S.; Brett, M. (2018). The Great Battle of Intellectual Property versus State Sovereignty: Is Philip Morris v Uruguay a Good Referee.
- Krajewski, Markus, Tamara Hoffmann, Rhea. (2019). *Research Handbook on Foreign Direct Investment*, USA, Edward Elgar Publishing.
- Kulick, A.; Álvarez-Zarate, J.M. Turnbull, Konrad; Żenkiewicz, Maciej; Merkouris, P. (2024). Custom and Its Interpretation in International Investment Law: Vol. 2, UK, Cambridge University Press.
- Lim, C.L.; Ho, J.; Paparinskis, M. (2021). *International Investment Law and Arbitration Commentary. Awards and Other Materials*, UK, Cambridge University Press.
- Mahmoudi, A. (2012). The Nature of Intellectual Property Rights and Their Place in Property Law. *Bi-Quarterly Scientific-Research Journal of Civil Law Knowledge*, Vol. 2. **[In Persian]**
- McGuire, M.; Klopschinski, S. (2024). *Research Handbook on Intellectual Property Rights and Arbitration*, USA, Edward Elgar Publishing.
- Metzger, A.; Ruse-Khan, H.G. (2022). *Intellectual Property Ordering Beyond Borders*, USA, Cambridge University Press.
- Mirkarimi, P.; Mirabbasi, S.B.; Moradi, M. (2022). Studying the role and status of intellectual property rights in the system of public international law. *Iranian Political Sociology Monthly*, Vol. 5, pp. 3368-3384. **[In Persian]**
- Moerland, A.; Kamperman Sanders, A. (2021). *Intellectual Property as a Complex Adaptive System the Role of IP in the Innovation Society*, USA, Edward Elgar Publishing.
- Naeni, Hadi, Jafari Seresht, Davoud, Issazadeh, Saeed (2013), The Effect of Bilateral Investment Treaties on Attracting Foreign Investment in Iran: An Attraction Model Approach, *Scientific Journal (Quarterly) of Economic Research and Policies*, No. 107, Year 31, 213-238. **[In Persian]**
- Nakajima, K. (2022). *The International Law of Sovereign Debt Dispute Settlement*, United Kingdom, Cambridge University Press.
- Nath Upreti, P. (2018). IP Licence as an Investment: Insights from *Bridgestone v. Panama*. *Stockholm Intellectual Property Law Review*, Vol. 1, pp.16-27.
- Nath Upreti, P. (2022). *Intellectual Property Objectives in International Investment*

- Agreements, USA, Edward Elgar Publishing Limited.
- Newcombe, A.; Cordonier Segger, M.; Gehring, Markus, W. (2011). Sustainable Development in World Investment Law, UK, Kluwer Law International.
- Ngobeni, Lawrence. (2021). Do the SALINI Criteria Apply to the Definition of An Investment Provided in Annex 1 of the 2006 and 2016 SADC Protocol on Finance and Investment? An Assessment, <http://dx.doi.org/10.17159/1727-3781/2020/v23i0a5132>, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3919575>, pp.1-34.
- Oke, E.K. (2020). Defining Intellectual Property As An Investment, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3689005.
- Oke, E.K. (2021). The Interface between Intellectual Property and Investment Law An Intertextual Analysis, USA, Edward Elgar Publishing
- Peters, B.; Lohse, E.J. (2023). Sustainability Through Participation? Perspectives from National, European and International Law, Netherlands, Brill.
- Popa Tache, C. (2020). Introduction to International Investment Law, Bucharest, Adjuris - International Academic Publishers.
- Reinisch, A.; Schill, S. (2023). Investment Protection Standards and the Rule of Law, UK, Oxford University Press.
- Sinclair, A.; Reinisch, A.; Schreuer, C.; Malintoppi, L.; Schill, S. (2022). Schreuer's Commentary on the ICSID Convention A Commentary on the Convention on the Settlement of Investment Disputes Between States and Nationals of Other States, Cambridge University Press.
- Stepanov, I. (2020). Economic development dimension of intellectual property as investment in international investment law. Journal Of World Intellectual Property, Vol. 23, pp. 736-758.
- Tams, J.; Christian, H.; Rainer, W.; Schill, S. (2017). International Investment Law and the Global Financial Architecture, USA, Edward Elgar Publishing.
- Taslim, S. (2019). Implications of Investor-State Arbitration of IPR as an Investment From a Developing Countries Perspective.
- Toebe, B.; Luca Burci, G. (2018). Research Handbook on Global Health Law, USA, Edward Elgar Publishing Limited.
- Upreti, P.N. (2018). Philip Morris v Uruguay: A Breathing Space for Domestic IP Regulation. European Intellectual Property Review, Vol. 40.
- Viñuales, J.; Waibel, M. (2021). ICSID Reports: Volume 19, United Kingdom, Cambridge University Press.
- Waibel, Michael. (2021). Subject Matter Jurisdiction: The Notion of Investment, 19 IC-SID Rep (Cambridge, University Press) (eds. Jorge Vinuales and Michael Waibel), 25-84, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3763725> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3763725>, pp. 1-57.
- Wang, G. (2014). International Investment Law A Chinese Perspective, New York, Taylor & Francis.
- Yu, P.K. (2017). The Investment-Related Aspects of Intellectual Property Rights. American University Law Review, Vol. 66.

Zahedi, M.; Mohammadi, H. (2012). Functions of Mediation in Resolving Intellectual Property Disputes. Quarterly Journal of Private Law Studies, Vol. 52, pp. 537-517. [In Persian]

Zahedi, M.; Mohammadi, A. (2015). The Role of Intellectual Property Rights in Supporting the Tourism Industry, Quarterly Journal of Private Law Research, Vol. 4, pp. 118-87. [In Persian]

Zamani, Sayyed Ghasem, Darounparvar, Amir (2015). Dynamism of a Investment a

Concept in Light of ICSID Determining Jurisdiction Methodologies, JUDICIAL LAW VIEWS, Volume 20, Issue 69, Serial Number 69, PP. 97-124. [In Persian]

Ziaee, Seyed Yaser, Javadi, Saeedeh (2019). Protection of Intellectual Property in International Foreign Investment Law, Journal of Legal Studies, Volume 11, Issue 2, Serial Number 32, pp. 127-155. [In Persian]